

[1632] Nika Stefan, *Spoken Frisian: Language contact, variation and change* (dissertation University of Amsterdam). Amsterdam (2022), LOT 625, 154 pp. ISBN 978-94-6093-411-7. DOI: <https://dx.medra.org/10.48273/LOT0625>.

Op 24 oktober 2022 promoveerde Nika Stefan op haar proefschrift “Spoken Frisian”. Deze titel geeft al iets weg van het brede onderwerp dat deze dissertatie beslaat: een uitgebreide inzicht in de vitaliteit, variatie en verandering van het gesproken Fries.

De dissertatie begint met het verduidelijken van de complexe taalsituatie in Fryslân. Stefan benoemt de grote invloed van het Nederlands op het Fries door de tweetaligheid van sprekers, het grote aantal L2-sprekers van het Fries en de dominante positie van het Nederlands. Ook beschrijft ze de rol van de Friese standaardtaal, wat vooral een geschreven variant is en door lang niet alle Friestaligen geleerd wordt. Tevens is er veel (regionale) variatie in het Fries. Kortom: het gesproken Fries is zeer divers en we weten op dit moment eigenlijk vrij weinig over hoe dit Fries er uitziet in het dagelijks taalgebruik. Stefan identificeert hier een duidelijk hiaat in de kennis over het Fries en daarmee is de relevantie van de dissertatie meteen duidelijk.

Na het introduceren van de context wordt een deel van het proefschrift besteed aan het beschrijven van de methodologie. Het promotietraject was gekoppeld aan een onderdeel van een grootschalige sociologische taalsurvey, bestaande uit een sociologisch en een taalkundig gedeelte. De data die worden besproken in deze studie zijn het resultaat van deze online vragenlijst, die werd ingevuld door 3700 deelnemers, en van diepte-interviews met 250 van deze deelnemers. De werkwijze en onderwerpen van de enquête worden duidelijk toegelicht, onder andere aan de hand van voorbeelditems. De interviews worden minder uitgebreid besproken. Hoewel de algemene werkwijze kort wordt uitgelegd, blijft het voor de lezer onduidelijk hoeveel items er van elk onderdeel waren en hoe het materiaal er precies uitzag.

Stefan bespreekt vervolgens vier casestudies die elk op hun eigen manier nieuwe informatie opleveren over het gesproken Fries. De eerste studie gaat over het verschil in taalgebruik van L1- en L2-sprekers van het Fries. De sprekers worden hierbij in groepen verdeeld en vergeleken in hun keuzes op het gebied woordenschat en grammatica. Het blijkt dat L1- en L2-sprekers een vergelijkbare mate van interferenties uit het Nederlands vertonen, in ieder geval sprekers die een hoge taalvaardigheid hebben. L2-sprekers zijn over het algemeen op het gebied van woordenschat iets meer geneigd om meer standaardvarianten te gebruiken, terwijl we bij L1-sprekers meer Nederlandse ontleningen zien. Dit was verwacht: de verwerving van het Fries is bij L2-ers bewuster gegaan en meer gebaseerd op taalvergelijking. Daarom zijn meer correcties met betrekking tot ontleningen uit het Nederlands geen verrassing. Op het gebied van grammatica zijn er vooral interferenties bij de

sprekers die zichzelf minder vaardig inschatten. Deze zijn echter bijna gelijk voor L1- en L2-sprekers.

Stefan presenteert en nuanceert de resultaten duidelijk. Hoewel de lezer soms de draad kwijt kan raken door alle percentages en tabellen, zorgt Stefan dat de algemene lijn goed te volgen blijft. Een vraag die wel overblijft aan het eind van deze studie is in hoeverre de sprekers binnen de L1- en L2-groepen homogeen waren. Ze zijn dan wel onderverdeeld op basis van zelfgerapporteerde taalvaardigheid, maar het dagelijks taalgebruik wordt buiten beschouwing gelaten als factor. Zou men niet verwachten dat een L1-spreker van het Fries die zeer vaardig is in het Fries, maar wel 95% van zijn tijd Nederlands spreekt, meer beïnvloed wordt door het Nederlands dan een L1-spreker die vrijwel altijd Fries spreekt in het dagelijks leven?

In de tweede studie kijkt Stefan in eerste instantie kritisch naar het gebruik van zelfrapportage in taalkundig onderzoek. Uit eerdere studies is gebleken dat dit niet altijd overeenkomt met daadwerkelijk taalgebruik, en het gebruik van zelfrapportage wordt dan ook niet als een sterke methodologie beschouwd, ook bij eerdere studies naar de Friese taal. Stefan vergelijkt de zelfrapportage van haar respondenten met het daadwerkelijke taalgebruik in de diepte-interviews. Neem bijvoorbeeld de keuze voor het Friese woord voor *karnemelk*. Waar in de enquête 98% de voorkeur geeft aan het woord *sûpe* en 2% aan het Nederlandse leenwoord *karnemelk*, is dit in de interviews gezakt naar 89% voor *sûpe* en 11% voor *karnemelk*. Hoewel er in enkele van zulke gevallen een significant verschil was tussen enquête en interview, waren de effect sizes nooit groot en ging de tendens telkens dezelfde kant op. Stefan concludeert dan ook dat zelfrapportage wel degelijk geschikt is om algemene taaltrends aan te geven. Hoewel de studie beperkt is in omvang (qua aantal items) en de lezer, zoals hierboven genoemd, wat informatie mist over de dataverzameling binnen de interviews, vormt deze studie een zeer waardevolle bijdrage aan een methodologisch vraagstuk.

In de derde studie zoomt Stefan in op een specifiek voorbeeld van taalcontact. Ze bestudeert of onregelmatige meervoudsvormen vanuit het Nederlands ontleend kunnen worden aan het Fries en welke factoren hierbij een rol spelen. Het gaat om vormen waarbij klinkers worden verlengd om het meervoud te vormen, zoals bij het Nederlandse *dak – daken* of *slot – sloten*. Dit komt in het Nederlands beperkt voor en in het Fries alleen in enkele oudere ontleningen. Stefan onderzoekt welke van deze vormen door Friese sprekers gebruikt worden in het interview en concludeert dat onregelmatige, aan het Nederlands ontleende meervoudsvormen inderdaad geregeld in het gesproken Fries gebruikt worden. Wel zitten daar een aantal beperkingen aan vast: zo worden minder frequente woorden gemakkelijker ontleend. Ook zijn er morfologische beperkingen: om van het woord *gat* (Fries: [gɑt]) het meervoud *gaten* ([gɑ:ten]) te maken, zou er een klinkerverandering van [ɔ] naar [a:] plaats moeten vinden. Dit komt in het Nederlands en Fries beide niet voor en daarom wordt [gɑ:ten] niet ontleend, redeneert Stefan. Wederom is dit een goed onderbouwd verhaal met de nodige nuances. Zoals gebruikelijk bij een taalkundige casus is het aantal items waarop de conclusies gebaseerd worden klein, maar dat

kan ook niet anders met een dergelijk onproductief fenomeen. De conclusie blijft stevig: het Fries “vernederlandst” niet zomaar op alle vlakken. Er zijn bepaalde (taalinterne)factoren die dit kunnen beperken (of, in het geval van bijvoorbeeld analogie, versterken). Een mooie toevoeging aan deze studie zou zijn geweest om te kijken naar het verschil tussen L1- en L2-sprekers. Helaas geeft Stefan aan dat 90% van de geïnterviewden die in deze studie worden besproken L1-spreker zijn en gaat ze op de L2-sprekers niet verder in. Een gemiste kans, vooral om de brug naar de eerste studie te maken. Het zou interessant zijn om te kijken of de factor moedertaal (of misschien ook taalgebruik, zoals hierboven ook voorgesteld) een rol speelt in “leenbaarheid” van deze meervoudsvormen.

De vierde studie is een methodologische studie. Stefan bespreekt het positief of negatief formuleren van enquêtevragen. Uit eerder onderzoek is namelijk gebleken dat respondenten hier verschillend op reageren. Voor een taalkundig onderzoek als dit zou dat bijvoorbeeld betekenen dat respondenten op de vraag of *karnemelk* een correct/goed Fries woord is gemakkelijk “nee” zeggen, terwijl ze op de vraag of *karnemelk* een fout/verkeerd Fries woord is niet zo gauw bevestigend antwoorden. Stefans onderzoek bevestigt dit, maar gaat nog een stapje verder: ze toont aan dat het combineren van positieve en negatieve formuleringen nuttige en rijke informatie oplevert. Een mooie methodologische aanbeveling voor toekomstig taalkundig enquête-onderzoek. Wat deze studie nog sterker had kunnen maken was nog meer reflectie: wat betekent dit nu voor de interpretatie van andere studies, waarin slechts positief geformuleerde vragen worden gebruikt? En hoe verhouden deze positief of negatief geformuleerde vragen (waarbij meerdere vormen van een woord of zin gecontrasteerd worden) zich tot ander soort vraagstellingen (zoals het beoordelen van de mate van acceptatie van een item op een schaal)? Of tot het daadwerkelijke taalgebruik in interviews, zoals besproken in de tweede studie?

Al met al is Stefans dissertatie op twee vlakken een grote toevoeging voor de (Friese) taalkunde. Ten eerste levert het veel informatie op over het gesproken Fries. Het geeft inzicht in de variatie, de relatie met de standaardtaal en de interferenties vanuit het Nederlands. Ook toont het aan dat “vernederlandsing” van het Fries door verschillende factoren wordt beïnvloed. Ten tweede levert het een belangrijke methodologische bijdrage. Het onderzoeken van zelfgerapporteerde taal en de formulering van enquêtevragen is heel nuttig voor het ontwerpen van toekomstig taalkundig enquêteonderzoek.

De veelzijdigheid is tegelijkertijd de valkuil van het proefschrift. Het overkoepelende verhaal mist soms een focus. Stefan geeft aan het begin al aan dat de dissertatie “verschillende onderwerpen en onderzoeksvelden” zal behandelen en dit gaat soms ten koste van diepgang. Zo zou er op verschillende plekken meer uitgebreid of gereflecteerd kunnen worden of er worden interessante verbanden niet gelegd, zoals het verschil tussen L1- en L2-sprekers dat in de eerste studie de focus is, maar in de latere studies helemaal geen rol meer speelt. Ook de methodologische kracht van de studie blijft nu wat onderbelicht, terwijl er heel concrete aan-

US WURK LXXII (2023), p. 180

bevelingen uit voortkomen die ook voor enquêteonderzoek buiten de Friese context van belang zijn.

Stefan sluit af met enkele conclusies over het gesproken Fries in de context van taalcontact en taalverandering. Ze benadrukt dat het Fries een zeer vitale taal is. Er zijn veel L2-sprekers en het taalvaardigheidsniveau van zowel L1- als L2-sprekers is hoog. Een andere conclusie, die nog meer aandacht had mogen krijgen, is dat de keuze voor het gebruik van een Nederlandse of vernederlandste vorm in het Fries geen gebrek aan kennis van de Friese taal hoeft te betekenen. Een dergelijke keuze wordt beïnvloed door verschillende factoren en kan zelfs bewust worden gemaakt. Stefan roept op om niet te veel te focussen op de uitdagingen maar vooral op de kansen van tweetalige situatie in Friesland. Haar conclusies over het gesproken Fries zijn stevig, nuchter en positief: het Fries zit vol variatie, het Fries verandert onder invloed van het Nederlands en andere factoren én het Fries is vitaal.

Myrthe Coret-Bergstra
myrthe.coret@nhlstenden.com